

โลกาภิวัตน์ ท้องถิ่นนิยม กับการโหยหาอดีต

Globalization, Localism and Nostalgia

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข*

บทคัดย่อ

ในโลกโลกาภิวัตน์ ระบบ และกระบวนการต่าง ๆ ได้เชื่อมโยงต่อกัน และการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นก็จะมีผลกระทบต่อระบบทั่วทั้งหมด ดูเหมือนว่าโลกาภิวัตน์จะทำให้ความหลากหลายมีมากขึ้นผ่านเทคโนโลยีและการสื่อสาร แต่ความเป็นจริงแล้วกลับทำให้ความขัดแย้งและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้มข้นมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ผู้คนโดดเดี่ยวจนเกิดความรู้สึกโหยหาอดีตที่เคยมีชีวิตชีวา ท้องถิ่นนิยมในฐานะพลังต้านทานโลกาภิวัตน์ รวมทั้งการพัฒนา ความทันสมัย การเป็นอุตสาหกรรม การเป็นตะวันตก ที่ได้กลายเป็นวาทกรรมหลักที่ครอบงำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศโลกที่สามรวมทั้งประเทศไทยกว่าหกสิบปี ได้แสดงให้เห็นถึงความไม่สมมาตรของการผลิตและการกระจายทรัพยากร และอำนาจในชุมชน กระนั้น ความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนภายใต้การเติบโตของท้องถิ่นนิยมกลับถูกคุกคามด้วยทุนนิยม การตลาดและสื่อ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของประชาชน ชุมชน และองค์กรของรัฐ

คำสำคัญ : โลกาภิวัตน์, การพัฒนา, ท้องถิ่นนิยม, การโหยหาอดีต

Abstract

In a globalizing world, systems and processes are interlinking and any changes also affect to the whole system. It seems that

* ดร.รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

globalization intensifies diversity via technology and media but the fact that it intensifies conflicts and capitalism. In addition, it causes people feel lonely and nostalgic joyous moment. Localism as a resistance to globalization, development, modernization, industrialization, westernization, and progress, which became the master narrative dominated development strategies for third world countries including Thailand for sixties years, shows the asymmetry of production and distribution of resources and power of community. Nevertheless, the richness of community with the growth of localism is threaten by capitalism, marketing and media by the ignorance of people, community and public organization.

Keywords : Globalization, Development, Localism, Nostalgia

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมมีมากมายหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง สภาพสังคม การสื่อสาร ฯลฯ แต่การเปลี่ยนแปลงไม่ได้หมายถึงเฉพาะผลด้านบวกเท่านั้น หากแต่ยังมีผลด้านลบเกิดขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอพยพย้ายเข้าเมืองของผู้คนจากชนบท ปัญหาความเหลื่อมล้ำของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมือง และความเหลื่อมล้ำระหว่างคนเมืองกับชนบท ปัญหาการละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาการถูกรวบงำจากแนวคิดการพัฒนา ความทันสมัย และการเป็นอุตสาหกรรมที่ได้นำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อม การแย่งชิงทรัพยากรและปัญหาสังคมภายในชุมชนที่มีการก่อตั้งโรงงานหรือนิคมอุตสาหกรรมหรือเกิดสภาวะความเป็นเมืองขึ้น

ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะประเทศไทย แต่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ประเทศที่ถูกเรียกว่าประเทศโลกที่สาม โดยประเทศโลกตะวันตกที่เรียกตัวเองว่าประเทศโลกที่หนึ่งได้นำเอาแนวคิด เงินทุน การลงทุน และสร้างการครอบงำผ่านวาทกรรมการพัฒนา นั่นคือ หากประเทศโลกที่สามต้องการการพัฒนาในแบบที่ประเทศ

โลกที่หนึ่งเป็นอยู่ จะต้องรับและดำเนินการต่าง ๆ ตามแบบที่ประเทศโลกที่หนึ่งเสนอ ดังนี้แล้ว หลากหลายวิธีการในการสร้างการครอบงำทางความคิดจึงเกิดขึ้น เพื่อให้เชื่อว่าการพัฒนาด้วยการทำให้ทันสมัยตามแบบตะวันตกและการทำให้เป็นอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้น และกลายเป็นวิถีหลักในการพัฒนาประเทศ

ในสังคมไทย การพัฒนา ความทันสมัย การมีโรงงานอุตสาหกรรม การมีตึกสูง การมีชุมชนเมือง การลงทุนจากต่างชาติ รวมทั้งการวัดความเติบโตของประเทศจากดัชนีชี้วัดทางด้านเศรษฐกิจด้วยตัวเลข ล้วนแต่เป็นวาทกรรมหลักที่ได้รับการตอกย้ำจากรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ นักวิชาการทั้งจากไทยและต่างประเทศ และองค์ความรู้ในรูปของรายวิชาและหลักสูตร ทำให้คนไทยเชื่ออย่างไม่เคยสงสัยว่า การพัฒนาของประเทศนั้นมาถูกทางแล้วหรือไม่ และทุกคนต้องปรับตัวให้ได้กับการเปลี่ยนแปลงนี้หรือไม่ แต่เนื่องจากผลเสียที่เกิดจากการพัฒนาที่ชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งวิกฤตทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสังคมที่ปรากฏเป็นรูปธรรมและส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง ประกอบกับประเทศโลกที่สาม ล้วนประสบด้วยเหมือน ๆ กัน ได้ค่อย ๆ บ่อนเซาะความชอบธรรมของวาทกรรมการพัฒนา และทำให้ผู้คนหันกลับไปหาภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาทางเลือก รวมทั้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่ผูกพันกับผืนดิน การทำการเกษตร และความเป็นชุมชน โดยเฉพาะนับตั้งแต่ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 เป็นต้นมา ฉะนั้น 'ท้องถิ่น' และ 'ท้องถิ่นนิยม' จึงได้ถูกกล่าวถึงมากขึ้นในปัจจุบัน

ยุคสมัยใหม่กับโลกาภิวัตน์

การปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญของการที่โลกก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ (Modern Age) ประเทศในยุโรปตะวันตกที่ผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน ประเทศอิตาลี ฯลฯ ต่างประสบกับการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ไม่ว่าจะเป็นการมีโรงงานอุตสาหกรรม การมีเครื่องจักร การย้ายเข้าเมืองมาทำงานในโรงงาน ฯลฯ แต่ ผลกระทบด้านลบจากที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตกก็มีมากมายเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านสิ่งแวดล้อม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความยากจน

ฯลฯ แต่เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมและกระบวนการผลิตที่จำเป็นต้องมีวัตถุดิบ ป้อนเข้าสู่กระบวนการผลิตตลอดเวลา การแสวงหาวัตถุดิบจากประเทศโลกที่สาม และการเปลี่ยนฐานการผลิตไปยังประเทศโลกที่สามที่ยังมีทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากจึงเกิดขึ้น โดยผู้นำของประเทศโลกที่สาม ที่ต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงในนามของการพัฒนา ได้รับเอาแนวคิดการพัฒนา เงินทุน การลงทุนจากต่างชาติ ทุนการศึกษาเพื่อให้บุคลากรในประเทศไปศึกษาแนวคิดและวิธีการพัฒนา และผู้เชี่ยวชาญจากต่างชาติ เข้ามาดำเนินการสร้างการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความทันสมัย แบบตะวันตก พร้อมกันนั้นก็กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ความชอบธรรมของผู้นำของประเทศโลกที่สามในการดำรงตำแหน่งผู้นำต่อไป โดยละทิ้งและผลักแนวทางและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมให้กลายเป็นอื่น (Otherness) การพัฒนาตามแนวทางนี้ในประเทศไทยเกิดขึ้นในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นการสร้างความชอบธรรมในการอยู่ในอำนาจและการปกครองแบบพ่อขุนอุปถัมภ์ รวมทั้งการสืบทอดต่ออำนาจไปยังจอมพลถนอม กิตติขจรอีกด้วย

ในประเทศไทย ปัญหาของการพัฒนาตามแบบตะวันตก ปรากฏให้เห็น ตั้งแต่สิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 แต่การปรับแนวคิดการพัฒนาก็ยังไม่เกิดขึ้น หากแต่ได้ขยายแนวทางออกไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ดังปรากฏในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ทำให้ปัญหาการพัฒนาระบายไปทั่วและชัดเจนมากขึ้น จนกระทั่งปี 2540 วิกฤตเศรษฐกิจก็ได้พิสูจน์ว่าแนวทาง การพัฒนาภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) ระบบการค้าเสรี (Laissez-Faire) ที่ประเทศไทยได้เปลี่ยนนโยบายจากสนามรบเข้าสู่สนามการค้ามาตั้งแต่รัฐบาลชาติชาย และการดำเนินนโยบายที่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ เป็นหลักนั้นมีปัญหา ไม่ใช่สูตรสำเร็จที่ใคร ๆ ก็สามารถใช้ได้โดยไม่มีปัญหา ดังที่วาทกรรมการพัฒนาได้เสนอและครอบงำไว้ ดังนั้น การให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จึงเป็นแนวทางที่หวนกลับมาพิจารณาคน ชุมชน และการพัฒนาทางเลือก ที่ก่อนหน้านี้ได้เคยละทิ้งคนในฐานะทุนมนุษย์ที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาไป และแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีการเกษตร วิถีชีวิต และการคำนึงถึงภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนไทย

กรอบแนวคิดที่ว่าด้วยความต้องการพื้นฐานของมนุษย์คือการพัฒนา นั่นมองว่า ทุนมนุษย์คือ กุญแจที่สำคัญในการที่การพัฒนาจะประสบความสำเร็จ (Clark and Roy, 1997, p. 46)

สำหรับปัญหาสังคมก็มีมากมายเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อเข้าไปทำงานในเมือง พื้นที่เกษตรที่เป็นพื้นที่ขีตลกลดลงเนื่องจากถูกขายเพื่อสร้างนิคมอุตสาหกรรม ปัญหาการเป็นหนี้สิน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิต ปัญหาครอบครัว ปัญหาการทิ้งผู้สูงอายุให้อยู่กับบ้านที่ชนบท ปัญหาความยากจน ปัญหาการติดการบริโภค ปัญหาช่องว่างของรายได้ระหว่างคนเมืองกับคนชนบทแตกต่างกันอย่างชัดเจน รวมทั้งช่องว่างของรายได้ของเจ้าของสถานประกอบการกับลูกจ้างก็แตกต่างกันอย่างชัดเจน ดังเช่น กรณีที่นิตยสารฟอร์บที่ได้จัดอันดับมหาเศรษฐีของโลก ปี 2014 และปรากฏว่ามีเศรษฐีไทยที่ติดอยู่ในอันดับด้วย คือ นายถนินท์ เจียรวนนท์ อยู่ในอันดับที่ 97 มูลค่าทรัพย์สิน 3.76 แสนล้านบาท หรือกรณีที่นิตยสารฟอร์บประเทศไทยจัดอันดับมหาเศรษฐีไทย และปรากฏว่า 50 มหาเศรษฐีไทย 50 รายนั้น ถือครองทรัพย์สิน 2.6 ล้านล้านบาท หรือ 25 เปอร์เซ็นต์ของจีดีพีประเทศ ความมั่งคั่งร่ำรวยที่มีการจัดอันดับและมีคนไทยอยู่ในรายชื่อนั้น ไม่ใช่สิ่งที่น่าภาคภูมิใจ แต่ควรตั้งคำถามถึงการกระจายทรัพยากรและรายได้ การดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด ความถูกต้องชอบธรรมของวาทกรรมที่ครอบงำความคิดการพัฒนาประเทศ (Forbes, n.d.; ไทยรัฐออนไลน์, 2557; ไทยรัฐออนไลน์, 2556)

ปัญหาทั้งเศรษฐกิจและสังคมได้สะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตและอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ที่โลกหมุนและเชื่อมต่อกันได้เร็วขึ้นจากเทคโนโลยีและการสื่อสาร การเชื่อมโยงระหว่างส่วนต่างๆ ของโลกรวมทั้งผู้คนทั้งวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งการเมืองเป็นไปได้ง่ายและเร็วขึ้น (Beukema and Carrillo, 2004, p. 159) ผู้คนทั่วโลกสามารถรับรู้ข่าวสารความเป็นไปได้พร้อมๆ กัน เช่น กรณีเหตุการณ์ 911 เป็นต้น ความรวดเร็วและช่องทางที่มากมาย ทำให้ดูเหมือนว่ากระแสโลกาภิวัตน์จะสนับสนุนความแตกต่างหลากหลายของโลกใบนี้ แต่แท้ที่จริงแล้วก็ได้ไม่เป็นเช่นนั้น นับจากทศวรรษ 1990 ที่ระบอบสังคมนิยมล่มสลาย ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่และการเมืองระบอบประชาธิปไตย

ได้ก้าวขึ้นสู่แนวคิดและระบอบการเมืองหลักของโลก และการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองโลกก็กลายเป็นนโยบายเดียวกันทั้งโลก (One World)

ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ ให้ความสำคัญกับตลาดเสรี (Free Market) เสรีภาพของปัจเจกบุคคล กลไกทางเศรษฐกิจ อุปสงค์และอุปทาน ที่รัฐต้องไม่เข้ามาแทรกแซง แต่ต้องสนับสนุนด้วยระเบียบและกฎหมายที่เอื้อต่อการลงทุน และให้ภาคเอกชนมีเสรีภาพในการดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจอย่างเสรี ทั้งนี้เพื่อให้เศรษฐกิจเกิดการพัฒนา แต่ในความเป็นจริง ประเทศโลกที่หนึ่ง บรรษัทข้ามชาติ และบริษัทขนาดใหญ่ ต่างผูกขาดการขยายการลงทุนในประเทศต่าง ๆ ด้วยวาทกรรมของตลาดเสรี ถ้าไรจากการทำธุรกิจผูกขาดหรือรับรับพันทางจึงกระจุกอยู่ในมือของคนจำนวนน้อย เช่น บริษัทน้ำมัน¹ บริษัทเครือโรงแรม² กลุ่มบริษัทที่ดำเนินธุรกิจ เช่น บริษัท ไมเนอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด³ บริษัท ยัม เรสเทอรองตส์ อินเตอร์เนชั่นแนล (ประเทศไทย) จำกัด⁴ บริษัทเครือซีพี บริษัทมอนซานโต จำกัด⁵ บริษัทไมโครซอฟท์ เป็นต้น ความทันสมัยความเป็นตะวันตก และการมีมาตรฐานเดียวกัน ได้กลายเป็นค่านิยมของคนไทย

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน The World's 25 Biggest Oil Companies [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://www.forbes.com/pictures/em45gmmg/not-just-the-usual-suspects/>

² ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน Top 10 Biggest Hotel Chains in the World [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก <http://planetden.com/hotels-restaurants/top-10-biggest-hotel-chains-world>

³ ดำเนินธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สินค้า เช่น การดำเนินธุรกิจในเครืออโนันตรา เครือโพธิ์ชันส์, ดำเนินธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม เช่น สเวนเซ่นส์, แดรี่ ควีน, ซิซซ์เลอร์, เดอะพิชซ่า, เบอร์เกอร์คิง, เบรด ทอล์ค รวมทั้งยังดำเนินธุรกิจจำหน่ายสินค้า เสื้อผ้า เครื่องสำอาง และการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ในหลายประเทศ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน <http://www.minorinternational.com/Home/Index.php> และ <http://www.minorinternational.com/MBiz/Business.php?lang=th>

⁴ ดำเนินธุรกิจอาหาร คือ เคเอฟซี, พิซซ่า ฮัท ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน <http://www.yum.com>

⁵ สำหรับบริษัทผลิตยากำจัดศัตรูพืชและเมล็ดพันธุ์ตัดแต่งพันธุกรรม (GMO) ที่มีขนาดใหญ่ มีสาขาทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย ทำให้เกษตรกรต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่ทุกครั้งที่จะทำการเพาะปลูก เนื่องจากไม่สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์ได้เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ได้รับการจดลิขสิทธิ์ รวมทั้งปัญหาด้านสุขภาพของเกษตรกรที่ต้องสูดดมสารเคมีจากการใช้ยาฆ่าแมลง ที่ชื่อว่า round up ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน <http://waymagazine.org/5-เรื่องร้าย-by-มอนซานโต>.

ที่พร้อมรับสิ่งใหม่ที่ทันสมัยเพื่อแสดงถึงความมีฐานะและความมีระดับ ในขณะที่วิถีที่แสดงถึงความเป็นไทย ภูมิปัญญาไทย ได้ถูกผลักดันให้กลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัย ไม่มีระดับ ไม่มีรสนิยม และไม่มีฐานะ (Cal and Roy, 1997, p. 2)

กฎระเบียบภายในประเทศและข้อตกลงการค้าเสรี ได้ครอบงำวิถีการพัฒนาเพื่อก้าวไปสู่ความทันสมัยทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ และสร้างภาวะจักรวรรดินิยมใหม่ให้เกิดขึ้น แม้จะมีหน่วยงานหรือองค์กรหรือภาคประชาชนที่พยายามแต่ก็ไม่เป็นผล ขณะเดียวกันก็ลดทอนความเป็นปัจเจกบุคคลที่เคยมีความสามารถในการเลี้ยงดูตัวเองได้ทุกอย่าง ต้องการเป็นเพียงแคคนที่ทำอะไรไม่ได้ แต่กลายเป็นเพียงวัตถุที่ไม่สามารถปฏิเสธสิ่งที่โรงงานหรือบริษัทผลิตได้

ท้องถิ่นนิยมกับการโหยหาอดีต

โลกาภิวัตน์ที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมทั่วโลกได้เชื่อมโยงกันกับท้องถิ่นที่ห่างไกล ขณะเดียวกันก็กำหนดความเป็นไปของท้องถิ่น ได้นำไปสู่การเกิดกระแสต้านทานและขบวนการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์¹ เนื่องจากสภาวะของโลกาภิวัตน์ที่เป็นปัญหาได้ทำให้สังคมเดินไปสู่ภาวะของสังคมเสี่ยง (Risk Society) ที่การผลิตและการกระจายทรัพยากร อำนาจ รวมทั้งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไม่สมมาตร จึงเกิดข้อเสนอนำเอาความมั่งคั่งที่กระจุกอยู่ในกลุ่มคนจำนวนน้อยอยู่ในเมืองกลับไปสู่ชุมชนท้องถิ่นและประชาชน การให้นำเอาวัฒนธรรมของชุมชนที่มีชีวิตชีวาและหลากหลายกลับมามีสถานะในชุมชน แม้จะในฐานะของวาทกรรมเล็ก (Small Narrative) ที่ต้านทานวาทกรรมหลัก (Master Narrative) ได้ไม่มาก แต่อย่างน้อยคนในชุมชนเห็นถึงคุณค่า และพลังที่จะทำให้เราสามารถกำหนดชีวิตและชะตากรรมของตนเองได้ โดยไม่ต้องรอคอยและพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอีกต่อไป (Beck, 1992; Giddens, 1990, p. 64; Lyotard, 1984, p. xi)

¹ ที่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น การต่อต้านเทสโก โลตัส, เซเว่น อีเลฟเว่น ที่จะเข้าไปตั้งในบางชุมชน ในต่างประเทศเช่น ในช่วงกลางปี 2556 ได้เกิดการต่อต้านด้วยการรวมตัวกันประท้วงบริษัทมอนซานโตและขยายออกไปสู่การเคลื่อนไหวผ่านโซเชียลมีเดีย ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน <http://waymagazine.org/5-เรื่องร้าย-by-มอนซานโต>.

นั่นเพราะชุมชน คือ ที่ ๆ ผู้คนรู้จักและห่วงใยซึ่งกันและกัน คือ พื้นที่ที่เป็นพื้นฐานของชีวิตผู้คนสำหรับทุก ๆ กิจกรรมที่มีอารยะไม่ว่าจะเป็นการค้า การเมือง สังคม หรือจิตวิญญาณ เพราะหากเราไม่สามารถดูแลเพื่อนบ้านของเรา เราก็จะไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของเราในการที่จะดูแลชาติหรือโลกของเราได้เลย โดยการสร้างเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นการแสดงออกถึงความห่วงใยในชุมชน ชาติ และโลก เพราะสิ่งนี้จะทำให้เราได้พบกับความต้องการขั้นพื้นฐานของเราทุกคนและของเพื่อนบ้าน และเพื่อช่วยเศรษฐกิจท้องถิ่นอื่น ๆ ด้วย เมื่อชุมชนคือ รากฐานของชีวิต ชุมชนจึงเป็นรากฐานของแนวคิดท้องถิ่นนิยม (Shuman, 1998 cited in Hines, 2000, p. 38)

ท้องถิ่นนิยมเป็นแนวคิดด้านทานกระแสโลกาภิวัตน์และตระหนักถึงมนุษย์ว่ามีความสำคัญ เชื่อว่าทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิต มนุษย์มีความต้องการขั้นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นความต้องการความผูกพันกับภูมิภานา ไม่ว่าจะเป็นที่นา ฝืนดิน ต้นไม้ เพราะเหล่านี้คือพื้นที่ที่มนุษย์มีความผูกพันเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ความผูกพันกับชุมชนที่มีวัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณี ที่จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงรากที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ โดยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ฝืนดิน สิ่งแวดล้อม คือการตระหนักถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน และเคารพซึ่งสิทธิซึ่งกันและกันทั้งมนุษย์ ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

นั่นหมายความว่าแนวคิดท้องถิ่นนิยมนั้นไม่ได้เป็นไปตามแนวทางของเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ความเสมอภาคในโอกาสที่นำไปสู่การแข่งขันจากพื้นฐานที่เชื่อว่าทุกคนเสมอภาคกันในสิทธิ เสรีภาพและโอกาส สิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์โดดเดี่ยวและเกิดความแตกแยก แต่แนวคิดท้องถิ่นนิยม ให้ความสำคัญกับความเป็นชุมชน (Community) ที่ชีวิตของมนุษย์จะต้องอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในลักษณะพึ่งพาอาศัย ให้ความสำคัญกับรากเหง้าความเป็นมา (History) ของตนเอง ของชุมชน อันแสดงให้เห็นผ่านประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ที่บรรพบุรุษได้ร่วมกันสร้างสม และถ่ายทอดมา อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญา ไม่ว่าจะเป็นอาหาร การถนอม ยารักษาโรค วิธีการในการทำเกษตร ขณะเดียวกันทุกคนก็ต้องพึ่งพิงและพึ่งพา สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้มีใช้ต่อไปยังรุ่นลูกรุ่นหลาน ไม่มุ่ง

ทำลายเพื่อประโยชน์ของตนในปัจจุบัน เห็นได้จากภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านที่ยังคงรักษาและพยายามถ่ายทอดชุดความคิดความรู้ดั้งเดิม ให้แก่คนรุ่นใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับเงินทอง ความมั่งคั่ง และวิธีการแบบวิทยาศาสตร์ ที่บางอย่างไม่เหมาะสมกับบริบทและวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน แต่กลับให้คุณค่ามากกว่าชีวิตของผู้คนและรากเหง้าของความเป็นชุมชน ซึ่งมิติหนึ่งของท้องถิ่นนิยม ถูกเชื่อมโยงว่าเป็นเรื่องของชาตินิยมและการเกลียดกลัวชาวต่างชาติ (Nationalism and Xenophobia) (National Coalition for Independent Action and the TUC, 2012)

เมื่อเงิน เทคโนโลยี ความมั่งคั่งทางวัตถุ เข้ามามีบทบาทมากขึ้น จนคนรุ่นใหม่ไม่รู้จักความคิด ความรู้ และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่ได้ถูกผลักไปเป็นความล้าสมัย คนรุ่นกลางที่เคยพบหรือสัมผัส ก็จะต้องปรับตัวใหม่เข้ากับความทันสมัย เพราะไม่อย่างใดก็ชื่อก็คือเป็นคนตกยุค คนรุ่นปู่ย่าตายายก็พยายามปรับตัวอย่างมากเพื่อให้พูดคุยกับลูกหลานได้ เห็นได้จากโครงการสอนผู้สูงอายุเล่นไอแพด (iPad) แต่ความรู้ ภูมิปัญญา และความทรงจำที่กลุ่มคนเหล่านี้ถือครองอยู่นั้น แทบไม่ได้รับการสนับสนุนให้เกิดการรวบรวม เพื่อเป็นคลังความรู้และภูมิปัญญาสำหรับคนรุ่นหลัง หากแต่ปล่อยให้ตายไปกับคนรุ่นแล้วรุ่นเล่า ด้วยวาทกรรมความก้าวหน้า ทั้ง ๆ ที่ท้องถิ่นต้องดำเนินไปด้วยคนในท้องถิ่นเองตามแต่บริบท ไม่ใช่การใช้แผนเดียวเหมือนกันทั่วประเทศ

วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2540 ได้ทำให้ผู้คนที่เคยอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ เพื่อทำงาน กลับไปยังภูมิลำเนาของตนเอง หาเลี้ยงชีพด้วยการทำไร่ทำสวน ทำนา มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ แม้จะไม่มีเงินเดือนแต่ก็มีชีวิตอยู่ได้ แต่การใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะคนหาเช้ากินค่ำ วันไหนที่ไม่ได้ทำงานวันนั้นก็จะมีเงินสำหรับการดำรงชีวิตและการใช้จ่าย วิกฤตเศรษฐกิจจึงได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ชีวิตจะดำเนินไปได้ไม่ใช่ด้วยการขายแรงงาน แต่ด้วยต้นไม้และธรรมชาติที่เราเก็บกินและดำรงชีวิตอยู่ได้ และภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้ถ่ายทอด และแปลงเป็นสินค้าเพื่อขายในการดำรงชีพได้ ประกอบกับปัจจุบันที่เทคโนโลยีและการสื่อสาร ทำให้ชีวิตมนุษย์ต้องรับรู้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตลอดเวลา เพื่อทันข่าวทัน ได้ส่งผลกระทบต่อสาระสำคัญของกระแสโลกาภิวัตน์ และการหวนกลับไปกล่าวถึงข่าวของเครื่องใช้ สถานที่ และชีวิต

ในอดีตผ่านเรื่องเล่าและความทรงจำของผู้คน

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจนประการหนึ่ง คือ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชนแต่ละจังหวัดได้กลายเป็นสินค้า (Commodification of Culture) เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ที่กลายเป็นเรื่องของการประกวดประชันกัน เป็นเรื่องของการท่องเที่ยวเพื่อให้มีนักท่องเที่ยว และมีกาใช้จ่าย ขณะเดียวกันอีกหลาย ๆ จังหวัดก็พยายามทำให้จังหวัด อำเภอ และตำบลของตัวเองมีของดีที่สามารถโชว์ (Commodification of Countryside) และทำให้คนมาท่องเที่ยวได้ ไม่ว่าจะเป็นโฮมสเตย์ ตลาด สวนผลไม้ อาหาร สถานที่ท่องเที่ยว ฯลฯ (George, Mair, and Reid, 2009, p. 128)

สภาวะที่เกิดขึ้นนี้ในมิติหนึ่งสะท้อนการโยยหาอดีต ที่กลุ่มคนผู้สูงอายุ และกลุ่มคนวัยกลางคนที่เคยได้ยินได้ฟัง และสัมผัสประสบการณ์แบบหนึ่งในอดีต ต้องการย้อนกลับไปหาวิถีชีวิตที่มีชีวิตชีวาแบบดั้งเดิมที่เคยอยู่ในความทรงจำ แต่ทุกอย่างที่ถูกนำเสนอก็ล้วนเป็นการประดิษฐ์ขึ้น เรียกความทรงจำกลับมาได้เป็นส่วน ๆ เพราะรู้ว่าไม่ใช่ความจริง ขณะเดียวกันการโยยหาอดีตก็ไม่ได้แปลว่าต้องการกลับไปอยู่ในสภาวะแบบนั้น เพราะคนที่โยยหาอดีตต้องเคยประสบกับภาวะความลำบากในการใช้ชีวิตและหาเลี้ยงชีพในช่วงเวลานั้น ภาวะเช่นนี้จึงเรียกว่า Bitter Sweet และในปัจจุบันคนกลุ่มนี้ก็มีสถานะทางการเงินที่มั่นคงแล้ว จึงต้องการเพียงแค่การทบทวนความทรงจำกับคนรุ่นเดียวกันที่ผ่านชีวิตลำบากมา จนกระทั่งปัจจุบันที่โลกหมุนเร็วจนคนกลุ่มนี้ตามแทบไม่ทัน

กระแสโลกาภิวัตน์ได้ถาโถมอย่างรุนแรงและรวดเร็วขึ้น ได้ชี้ชัดว่าสังคมโลกได้ผ่านพ้นยุคสมัยใหม่ (Modern Age) มาแล้ว ดังที่ฌอง โบตริยาร์ด (Jean Baudrillard) ได้กล่าวว่ภาวะหลังสมัยใหม่ ได้เชื่อมโยงโลกและท้องถิ่นเข้าด้วยกันด้วยเทคโนโลยี ร่วมกับการท่องเที่ยวและการสื่อสาร โดยเฉพาะเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยชาวสารในโทรทัศน์ได้มีบทบาทหลักในการสื่อสารในโลกปัจจุบัน โลกาภิวัตน์ของชาวโทรทัศน์ได้นำไปสู่การถูกรวบงำ โดยมุมมองกระแสหลักแบบแองโกลอเมริกันได้ครอบงำ และผลกระทบหนึ่งที่เกิดขึ้น คือ การทำให้ความแตกต่างระหว่างความจริง (Reality) กับภาพลักษณ์ (Image) พร่ามัวไป และอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ การทำลายมโนทัศน์ดั้งเดิม หรือสิ่งที่เชื่ออย่างแนบเนียน

แบบดั้งเดิม เช่น เรื่องของหน้าที่ อำนาจหน้าที่ ลำดับชั้น นั้นเพราะในโลกหลังสมัยใหม่ คุณค่าต่าง ๆ เป็นสิ่งสัมพัทธ์ โดยเราได้สร้างชุดคุณค่าและความเข้าใจจากข้อมูลต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวเราเอง (Haralambos, Holborn, & Hearld, 2004, p. 848)

ดังนั้นเมื่อพิจารณาโลกาภิวัตน์ ท้องถิ่นนิยม และการโยกย้ายที่ดี จะพบว่า ท้องถิ่นนิยมในฐานะแนวคิดที่เป็นกระแสด้านทานโลกาภิวัตน์ ได้พยายามทำให้ท้องถิ่น ชุมชน และชาวบ้านมีความเข้มแข็งมากขึ้น สามารถดำรงอยู่ได้อย่างรู้เท่าทันกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการทำให้ท้องถิ่นสามารถอยู่และเลี้ยงตัวเองได้ แม้จะมีแนวคิดการพัฒนาทางเลือกมากมาย แต่เนื่องจากการต้องคิดใหม่ทำใหม่ และผลของการพัฒนาทางเลือกนั้นเห็นผลช้า อิทธิพลของวาทกรรมหลักจึงยังคงมีบทบาทด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ การทำให้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นรากเหง้ากลายเป็นสินค้า เป็นสิ่งที่ขายได้ ด้วยความร่วมมือกับสื่อสมัยใหม่ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และแอปพลิเคชัน (Application) ต่าง ๆ ในโทรศัพท์เคลื่อนที่ และนำเสนอผ่านกลไกทางการตลาด ที่พาไปซื้อป๊อปปูล่า เช่น การพาไปเที่ยวตลาดน้ำภายในเวลา 20 นาที การพาไปเดินย่านเก่าแก่แถววังนครเขษม 30 นาที แต่เมื่อเวลาที่คนไปเที่ยว ก็จะเที่ยว ชม ชิม ตามสื่อ โดยใช้เวลาไม่เกิน 1 วัน และเมื่อสื่อทำการตลาดให้ที่หนึ่ง ที่อื่น ๆ ก็ต้องการรายได้เข้าในชุมชน จึงนำไปสู่การลอกเลียนแบบการจัดสถานที่หรือแนวคิดของสถานที่นั้น ๆ และนำไปสู่การเกิดรายการพาชิมพาเที่ยวจำนวนมาก และป้ายอาหารอร่อยจากรายการโทรทัศน์มากมาย จนสาระสำคัญของสถานที่และของดีของชุมชนนั้นหายไป เพราะคนที่ไปเที่ยวก็จะดูว่าร้านไหนมีป้ายจากรายการโทรทัศน์ ร้านไหนมีรูปถ่ายคู่กับดารา

ความน่ารังเกียจของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและระบบการตลาดที่ทำให้รากเหง้าของชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชนกลายเป็นสินค้า กลายเป็นการถูกดึงขึ้นมาอีกครั้งอย่างฉาบฉวย ไม่เคยได้รับการตระหนักถึงอย่างแท้จริง นั้นเพราะวาทกรรมเล็กก็ยังคงเป็นวาทกรรมเล็ก ที่ไม่สามารถคานอิทธิพลของวาทกรรมหลักได้ และผู้คนในชุมชนท้องถิ่นเองก็ยินยอมให้วาทกรรมหลักเข้ามาแต่ดั้งเดิมสืบทอดกับชุมชนและรากเหง้าของตนเอง ซึ่งสุดท้ายแล้ว ระบบ

เศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคในโอกาส ก็จะมี ความชอบธรรมในตัวเองและสามารถรักษาความเป็นวาทกรรมหลักได้ต่อไป

ข้อท้าทาย

แม้ปัญหาของเศรษฐกิจทุนนิยม เทคโนโลยีการสื่อสาร และโลกาภิวัตน์ จะทำให้ผู้คนหันกลับมาสนใจท้องถิ่น และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน แต่ข้อท้าทายที่สำคัญคือ ความไม่เข้าใจ และการทำตามกระแสหรือการลอกเลียนแบบ โดยเฉพาะในหน่วยงานภาครัฐ กล่าวคือ หากพิจารณาโครงการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี โครงการสินค้า/ของดีท้องถิ่นหรือ รวมทั้งโครงการจัดตั้งตลาดน้ำ ตลาดชีวิต ที่พบเห็นได้ทั่วไป พบว่า ในหลาย ๆ พื้นที่ การจัดกิจกรรมประเพณีดั้งเดิม ล้วนมีกุศโลบายเพื่อชุมชนท้องถิ่น ไม่ใช่เพื่อตัวเลขจำนวนนักท่องเที่ยว การเปิดร้านค้า และการแข่งขันกันเอง และในหลายพื้นที่วิถีชีวิตของชาวบ้านไม่ใช่วิถีริมน้ำ หรือบางพื้นที่ก็ไม่เคยมีตลาด แต่กลายเป็นถูกรื้อฟื้นเพื่อการท่องเที่ยว มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ดังเห็นได้จากตลาดบางแห่งตั้งชื่อตลาดตามชื่อเพลงที่โด่งดัง และมีการตั้งศาลคูรักที่ไม่เคยมีอยู่จริง แต่เป็นคูรักที่อยู่ในเนื้อเพลง คนที่มาเที่ยว ที่ตกอยู่ใต้กระแสการตลาด ก็ไม่ได้ตระหนักถึงความเป็นจริง แต่ไปเที่ยวชมเพื่อให้ได้ชื่อว่าเคยไปแล้ว รู้ว่าอาหารอะไรอร่อย และถ่ายรูปไว้โชว์กันในแอปพลิเคชันไลน์ (Line) หรือในหน้าเฟซบุ๊ก (Facebook) ของตนเอง ไม่ต่างจากโรงแรมที่มีการจัดห้องอาหารกลางวันเป็นตลาดน้ำ

สภาพของตัวอย่างที่ยกมานี้ หากพิจารณาจากประชาชนทั้งที่อยู่ในเมือง พบว่า ปัญหาจากโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดกระแสการไหลหาอดีต แต่ด้วยความไม่เข้าใจถึงที่มาและตัวตนที่แท้จริงของท้องถิ่น บวกกับอิทธิพลของสื่อและการตลาด ทำให้คนที่อยู่ในเมืองที่เสพสื่อ ก็เลือกที่ซื้อหาความทรงจำในอดีตแม้เพียงแค่ว่าเศษเสี้ยว จากนั้นก็ถ่ายรูปและแชร์ลงในไลน์หรือเฟซบุ๊ก เพื่อแสดงให้เห็นว่ารักษาท้องถิ่น หรือได้มาถึง หรือมาร่วมงามในท้องถิ่นแล้ว ในขณะที่คนที่อยู่ในท้องถิ่นก็ได้รับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ แต่ด้วยความไม่รู้ว่าจะพ้นจากโลกาภิวัตน์ และเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้อย่างไร จึงปรับเอาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเข้าสู่ระบบตลาดและแปลงให้กลายเป็นสินค้า ความไม่เข้าใจนี้ไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

กลับได้รับการต่อยอดให้กลายเป็นความถูกต้องและชอบธรรม ผ่านนโยบายการ
ท่องเที่ยว งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ รวมทั้งโครงการประเภทสืบสาน
ประเพณีและวิถีชีวิตท้องถิ่น ที่มีตัวชี้วัดเป็นจำนวนผู้มาท่องเที่ยว จำนวนร้านค้า
หรือจำนวนสื่อที่มาทำรายการ รวมถึงโครงการศึกษาดูงานที่ให้ทางชุมชนสรุปครั้ง
ถึงหนึ่งชั่วโมง จากนั้นจึงเดินซื้อของ และถ่ายรูปเป็นหลักฐาน

ฉะนั้น ข้อท้าทายที่สำคัญ คือ จะต้องไม่ปล่อยให้ความไม่เข้าใจ สื่อ การ
ตลาด การท่องเที่ยว โครงการของภาครัฐ และอิทธิพลของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม
มาบีบบังคับโดยรู้ไม่เท่าทัน อันจะทำให้แก่นแท้ของชีวิตและความเป็นชุมชน
หายไปอย่างถาวร

บรรณานุกรม

- ไทยรัฐออนไลน์. (2556, 4 กรกฎาคม). 5 เศรษฐกิจไทย ครองสินทรัพย์ 25% ของ GDP. วันที่ค้นข้อมูล 22 ตุลาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/355169>.
- _____. (2557, 6 มิถุนายน). 'จรัลวิวัฒน์' ที่1-แข่งเจ้าสัวซีพี ฟอর্বส์จัดอันดับ เศรษฐกิจไทย. วันที่ค้นข้อมูล 22 ตุลาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/427645>.
- minorinternational. (ม.ป.ป.). ธุรกิจของ MINT. วันที่ค้นข้อมูล 14 ตุลาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://www.minorinternational.com/MBiz/Business.php?lang=th>.
- waymagazine. (ม.ป.ป.). 5 เรื่องร้าย By มอนซานโต. วันที่ค้นข้อมูล 14 ตุลาคม 2557, เข้าถึงได้จาก <http://waymagazine.org/5-เรื่องร้าย-by-มอนซานโต>.
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Toward a New Modernity*. London: Sage.
- Beukema, L. & Carrillo, J. (Ed.). (2004). *Globalism/Localism at Work (Volume 13: Research in the Sociological Work)*. San Diego: Elsevier Inc.
- Clark, C. & Roy, K.C. (1997). *Comparing Development Patterns in Asia*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Forbes. (n.d.). *The World's 25 Biggest Oil Companies*. Retrieved October 14, 2014, from <http://www.forbes.com/pictures/em45gmmg/not-just-the-usual-suspects/>.
- George, E. W. & Mair, H. & Reid, D. G. (2009). *Rural Tourism Management: Localism and Cultural Change*. Bristol: Channel View Publication.
- Giddens, A. (1990). *The Consequence of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Haralambos, M. & Holborn, M. & Heald, R. (2004). *Sociology: Themes and Perspectives*. London: Collins.

- Hines, C. (2000). **Localization: A Global Manifesto**. London: Earthscan Publications Ltd.
- Liotard, J. F. (1984). **The Postmodern Condition: A Report on Knowledge**. Minneapolis: Manchester University Press.
- minorinternational**. (n.d.). Retrieved October 14, 2014, form <http://www.minorinternational.com/Home/Index.php>.
- monsanto**. (n.d.). Retrieved October 14, 2014, form <http://www.monsanto.com/pages/default.aspx>.
- National Coalition for Independent Action and the TUC. (2012). **Localism: Threat or Opporinity?: Perspectives on the Localism Act for Union and Community Organisers and Activists**. Retrieved October 14, 2014, form https://www.tuc.org.uk/sites/default/files/tucfiles/localism_guide_2012.pdf.
- Yum! Brands RSC**. (n.d.). Retrieved October 14, 2014, form <http://www.yum.com>.